

Прихненко М.І.

Модель лідерства як фактор політики блеризму

Стаття присвячена аналізу особливостей моделі лідерства Т. Блера.

Ключові слова: Великобританія, модель лідерства, фактор особистості, блеризм, новий лейборизм.

Ключевые слова: Великобритания, модель лидерства, фактор личности, блеризм, новый лейборизм.

The article analyses features of T. Blair leadership model.

Key words: Great Britain, leadership model, factor of the personality, blairism, new labour.

УДК 32–327(410)

Прихненко М.І.,
аспірант історичного факультету
Донецького національного університету

В статті аналізуються особливості моделі лідерства Т. Блера.

Тоні Блера часто згадують як лідера, який тричі поспіль переміг на виборах, але цей «рекорд» був лише наслідком здобутку, по суті, перебудови лейбористської партії та британської політики на нових ідеологічних засадах і політичних принципах. Важливим елементом перебудови стала блеристська модель лідерства, яку дещо помилково зводять до формули «діяти «за рамками повноважень Прем'єр-міністра» Англії».

Під час правління Т. Блера зовнішня політика не просто стала ключовим питанням порядку денного, а посіла першочергове місце, оскільки був серйозно відкоригований механізм прийняття й реалізації рішень. Джон Кемпфнер, наприклад, наголошує на тому, що всі війни, в яких Об'єднане Королівство брало участь за часів Т. Блера, – це його особисті війни. Той самий Дж. Кемпфнер також уважає, що «блеризм» є сумішшю самовпевненості й страху, атлантизму, евангелізму, гладстоунівського ідеалізму, наївності та надмірності, з одного боку, а також уміння аналізувати й планувати, запевнювати й упроваджувати – з іншого, тобто тих якостей та ідей, які вирізняють Т. Блера серед інших.

Дії урядів Т. Блера, як правило, набували вигляду достатньо системної, ідеологічно вмотивованої стратегії, яка перебувала в гармонії з особистими переконаннями. Саме тому для наукового співтовариства модель лідерства Тоні Блера цікава передусім із погляду структурованості, ідеологічної виваженості поглядів і їх відповідності зовнішньополітичним діям, включаючи ті, які мали суперечливий характер.

Українські та російські політологи переважно досліджували загальні аспекти зовнішньої політики урядів нових лейбористів з акцентом на євроінтеграцію. Тому спеціальних робіт, присвячених особистісному факторові, немає. У самій Британії, Європі та США ситуація є дещо іншою. Одне з питань, яке розглядається в книзі Дж. Кемпфнера «Війни Блера», – особистість Т. Блера та її вплив на зовнішню політику. Він акцентує увагу на самовпевненості, «театральній грі» й особистій дипломатії політика як на факторах, що найбільше впливали на прийняття рішень [1].

Stephen Benedict Dyson у роботі “Alliances, domestic politics and leader psychology: why did

Britain stay out of Vietnam and go into Iraq?” також звертає увагу на особистісні якості політика, особливо на стратегічне планування й можливості якісно підібрати урядову команду, завдяки якій можна лобювати необхідні рішення, демонструвати вміння переконувати людей у своїй правоті [2]. В іншій своїй роботі – “Personality and foreign policy: Tony Blair’s Iraq decision” – автор, використовуючи приклад війни в Іраку, наголошує на здатності контролювати події та вірі у свої сили [3].

Цікавою є робота Richard Heffernan “Prime ministerial predominance? Core executive politics in the UK?”, у якій автор намагається донести ідею необхідності роботи в команді, необхідності кожного лідера мати великий обсяг знань, уміти аналізувати й мати низку інших якостей. Проте без належної підтримки з боку команди неможливо на 100 відсотків впливати на політичні події, відповідно, і розкрити свій потенціал [4].

З урахуванням указанного вище мета статті – з'ясувати характерні ознаки лідерства Тоні Блера та розкрити їх вплив на зовнішню політику його урядів.

Задля досягнення зазначеної мети було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, серед яких особливе значення мали порівняльний, типологічний і системний. Перший і другий дають змогу встановити сутність і особливості моделі лідерства в блеризмі та зіставити її з іншими. Системний метод забезпечує розгляд досліджуваного явища як цілісної системи, яка, у свою чергу, є підсистемою явища «блеристська модель зовнішньої політики».

Основне завдання політичних наук – розкрити сутність політичних подій. При цьому, починаючи з Г. Моргентау, поведінка держави розглядається через призму «національного інтересу», нерідко недооцінюючи той факт, що не держава приймає рішення, а людина.

Під час аналізу зовнішньої політики вплив особистості на прийняття рішень є найбільш суперечливим моментом. Роль особистості у сфері зовнішньої політики включає багато нюансів: когнітивні процеси, особистісні характеристики, мотиви й переконання. При цьому прийняте рішення – це результат дії людини як інституту прийняття рішення, а

не держави, яку, наприклад, L. Jenson визначає як «правову абстракцію» [5]. З іншого боку, він наголошує на тому, що сила фактора особистості може бути обмежена як умовами міжнародної системи, так і внутрішньополітичною структурою в країні. Дії цих факторів на особу можна проілюструвати на прикладі двох моделей прийняття рішень: «бюрократичної моделі», яку розробив у 1971 р. G. Allison [6], а також моделі «групового мислення», яку розробив у 1972 р. I. Janis [7].

Впливу факторів, описаних у цих двох концепціях, стосується питання лідерства в Лейбористській партії, для якої це завжди було проблемою. Це пов'язано з вірою членів партії в те, що їхня ідеологія повинна базуватися на етиці соціалізму, що, у свою чергу, підкреслювало силу «спільної волі», лобювання колективізму та відсутність домінуючої особи. Уперше за всю історію партії цю тенденцію зламав саме Т. Блер.

Тоні Блер охарактеризував різновид зовнішньої політики, яку він успадкував, як «доктрину великодушної бездіяльності, продукт загальноприйнятої точки зору на зовнішню політику після падіння Берлінського муру». Він підкреслив, що подібне бачення не є більше визначальним [8]. Саме тому Т. Блер сформував ідеологію нового лейборизму, яка базувалась на ідеях «третього шляху», викладених одним із ідеологічних батьків нового лейборизму Е. Гідденсом [9].

Передусім це рух до справедливого, базованого на цінностях комунітаризму суспільного устрою. Можна визначити набір ідей і цінностей, які (в ідеалі) презентують основні елементи «третього шляху» в зовнішній політиці, а саме: модернізація управління, відповідальність, ліберальний інтернаціоналізм і пріоритет прав людини. Два останні елементи – ліберальний інтернаціоналізм і пріоритет прав людини – становлять своєрідне етичне ядро стратегії нових лейбористів.

Дискусії про те, що Велика Британія повинна забезпечувати баланс між заохоченням традиційних цілей зовнішньої політики (національна безпека, економічне процвітання) з етичним виміром була ініційована міністром закордонних справ Робіном Куком. Поняття глобальної взаємозалежності відіграло в цьому випадку ключову роль. Віддалені географічно події можуть мати прямий і безпосередній вплив на повсякденне життя британців, так само як рішення й дії Лондона можуть вплинути на вибір і можливості інших держав і суспільств. На нашу думку, це була кардинальна зміна зовнішньої політики, яка вимагала великих зусиль для її впровадження.

Стиль керівництва Т. Блера мав три ключові ознаки. По-перше, це централізоване управління. Він завжди припиняв будь-які спроби дисидентства з боку молодших міністрів. Він не звертав увагу на громадську думку або своїх колег по пар-

тії, а всі питання намагався вирішувати у вузькому колі довірених осіб, таких як, наприклад, Елестейр Кампбелл, Пітер Мендельсон. При цьому він був відсутній майже на всіх ключових голосуваннях у Парламенті країни.

По-друге, особлива увага приділялась технологічному забезпеченню комунікації, оскільки протягом усієї історії лейбористи пишалися своєю простотою. Було створено командний центр у МіллБанк. Даунинг Стріт постійно використовувала PR-технології. Також, наприклад, застосовувалися пейджері задля контролю й координації роботи парламентарів. До роботи залучалася велика кількість соціологів та іміджмейкерів.

По-третє, Т. Блер постійно намагався грати на контрасті своїх попередників. Наприклад, під час виборів він намагався протиставити «свіжість та енергійність своїх поглядів» застарілим поглядам Джона Мейджора.

При цьому можна також виділити три основні особистісні якості, які, як правило, працюють разом із вище зазначеними факторами [3]. Перша – це віра в спроможність контролювати події. Ця властивість надає Т. Блеру впевненості у виключності Великої Британії на міжнародній арені, а також своїй виключності під час вирішення проблем і завдань. Наявність цієї риси призводить до більш активної політичної орієнтації й надає впевненості в тому, що всі бар'єри можна подолати. Більше того, психологи наполягають на тому, що подібна якість понижує здатність актора до процесу узгодження та підвищує ефект самостійного прийняття рішень.

Друга – наявність низького рівня концептуалізації: політик намагається якомога менше абстрагуватися від того середовища, в якому він працює, людей, явищ тощо. Однак він мав схильність до прийняття рішень опираючись на невеликий обсяг інформації.

Третя – потреба влади. Для політика з подібною потребою необхідною є особистий контроль та участь у політиці. Зазвичай особи, яким притаманна ця риса характеру, потребують того, щоб політика віддзеркалювала їхні особисті потреби, ідеї, переконання, а не колективні рішення. Через це Т. Блеру не було притаманним делегувати комусь повноваження в прийнятті рішень.

Взаємозалежність і спільна робота всіх цих шести елементів дуже чітко проявилася під час прийняття рішення щодо війни в Іраку. Насамперед Т. Блер піддав сумніву основний принцип міжнародного права – невтручання у внутрішні справи іншої держави. Для нього втручання є необхідним інструментом у випадку, коли порушуються права людини або є загроза для розростання конфлікту, розповсюдження зброї масового ураження тощо. Також Т. Блер постійно заявляв про свою спроможність «правильно вплинути» передусім на британ-

ських громадян, союзників і світове співтовариство для того, щоб здобути підтримку війни з їхнього боку: «Ми отримуємо підтримку ООН у цьому питанні в будь-якому разі. Вірте мені, я знаю, як нам це подолати» [10].

Один із екс-керівників МІБ Найджл Інкстер заявив про те, що рішення по Іраку приймалося без залучення вказаної організації до процесу збору та верифікації даних [11]. Більше того, Т. Блер сам наголошував на тому, що рішення про початок війни було прийнято ним не через тиск США, а через його стале переконання в тому, що режим Саддама Хусейна має цю зброю та може її використувати [12]. Акцент також робився на неспроможності населення відстоювати свої базові потреби й інтереси через деспотичність і авторитарність режиму. Крістофер Меєр, який на той час був послом Об'єднаного Королівства в США, відмічав той факт, що «Блер був сконцентрований лише на своїй ідеї і правоті... Він не брав до уваги дрібні деталі, які могли б призвести до непоправних наслідків... Не маючи післявоєнного плану відбудови Іраку, про майбутнє країни на той час ніхто не думав... Для нього це було особисте протистояння «злого Хусейну» vs. Блер-Буш» [13].

Антоні Селдон згадує про так звану «денократію» [14] – прийняття рішень у невеликому колі радників за межами офіційних структур. Як правило, в це коло входили як урядові, так і неурядові експерти, які за поглядами на питання є доволі близькими до Прем'єра. Зазвичай Т. Блер не спілкувався з державними особами стосовно актуальних питань, цим займалися його радники. Напевно, це робилося задля того, щоб мати повне уявлення про дискусії стосовно питання в суспільстві та тримати всі події під контролем.

На основі ідеології «третього шляху» новими лейбористами було сформовано оригінальну модель зовнішньої політики, що включає незвичну для лейбористів схильність до використання «жорсткої сили». На думку Т. Блера, Британія повинна відігравати активну роль у міжнародному співтоваристві, діючи при цьому відповідно до встановлених ним правил і в співробітництві з міжнародними інститутами; а також вона мала використовувати свій вплив з метою захистити й укріпити ліберальні та соціально-демократичні цінності прав людини, демократії, подолання бідності й упровадження ефективного та справедливого управління.

Логіка ідеології й практики блеризму підводить до кількох обов'язкових висновків: уряд не має вибору, зовнішня політика повинна бути етичною, демократичні країни не можуть здійснювати неетичну зовнішню політику; тільки послідовне здійснення моралістської стратегії дає змогу уникнути звинувачень у подвійних стандартах.

Особливу роль у становленні такого різновиду політики відіграла модель лідерства Т. Блера.

Основу цієї моделі склали три основні риси характеру Прем'єр-міністра: віра в спроможність контролювати події, яка надавала впевненості у власні сили та особистій виключності; наявність низького рівня концептуалізації, що надавало змогу працювати не абстрагуючись від реалій; потреба влади, яка надавала можливість чітко діяти відповідно до своїх переконань, навіть якщо ці переконання прямо протилежні баченням громадян країни та світової спільноти. При цьому ця модель утілювалася в життя через принципи постійного контролю за своїми підлеглими, впровадження технічних інновацій та постійної гри зі своїми опонентами. Ці фактори були основними під час підготовки рішення по Іраку, і саме через фактор лідерства ця війна нерідко кваліфікується як особиста війна Тоні Блера.

Дослідження впливу фактора лідерства на зовнішню політику урядів Т. Блера дасть змогу, по-перше, краще зрозуміти сутність лідерства через прояви в міжнародній діяльності різних країн (прояснення загального через конкретне); по-друге, осмислити провідні тенденції світової політики; по-третє, вдосконалити уявлення про особливості зовнішньополітичної моделі нового лейборизму.

Для зовнішньої політики України є актуальними, по-перше, досвід блеризму базувати міжнародну діяльність держави на чітких ідейних засадах, які послідовно реалізуються; по-друге, спроможність відстоювати свої погляди навіть за відсутності громадської підтримки; по-третє, вдало використовувати лідерські здібності політиків задля досягнення поставлених цілей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kampfner J. Blair's Wars / J. Kampfner. – L. : Free press, 2004. – 367 p.
2. Stephen Benedict Dyson "Alliances, domestic politics and leader psychology: why did Britain stay out of Vietnam and go into Iraq?" / Stephen Benedict Dyson // *Political Psychology*. – 2007. – Vol. 28 (6). – P. 647–666.
3. Stephen Benedict Dyson Personality and foreign policy: Tony Blair's Iraq decision // *Foreign policy analysis*. – 2006. – Vol. 2. – P. 289–306.
4. Richard Heffernan "Prime ministerial predominance? Core executive politics in the UK?" / Richard Heffernan // *British journal of politics and international relations*. – 2003. – Vol. 5. – P. 347–372.
5. Jensen L. *Explaining Foreign Policy* / L. Jensen. – L. : Prentice-Hall, 1982. – P. 13.
6. Allison G. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis* / G. Allison. – Boston : Little brown, 1971.
7. Janis I. *Victims of Groupthink: A Psychological Study of Foreign-Policy Decisions and Fiascoes* / I. Janis. – Boston : Houghton Mifflin, 1972. – 349 p.
8. Blair T. A Global Alliance for Global Values / T. Blair. – P. 6. – [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://fpc.org.uk/publications/blair-global-values> 11.03.2012).

9. Giddens A. *The Third Way. The Renewal of Social Democracy* / A. Giddens. – Cambridge : Polity Press, 1998. – 166 p.

10. Kampfner John *Blair's Wars*. – Free press, 2004. – P. 256.

11. Blair claim on Iraq WMDs was overtly political, Scarlett tells inquiry [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://www.guardian.co.uk/uk/2009/dec/08/iraq-chilcot-inquiry-scarlett-blair> 08.12.2009).

12. Inquiry hears of Blair's letters to Bush on war [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ft.com/cms/s/0/09354b18-ffe2-11de-ad8c-00144feabdc0.html> 13.01.2010).

13. Meyer Sir Christopher. *Playing to the crowd*. – L. : The Guardian, November 7, 2005.

14. Seldon A. Blair. – L. : Free Press, 2004. – P. 45.